JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Saarimäki, Pasi

Title: Huono-osaisten naisten elämää 1800-luvun alkupuoliskon Turussa

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Kirjoittaja & Sukupuolentutkimuksen seura, 2019.

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Saarimäki, P. (2019). Huono-osaisten naisten elämää 1800-luvun alkupuoliskon Turussa. Sukupuolentutkimus, 32(2), 55-57.

Huono-osaisten naisten elämää 1800-luvun alkupuoliskon Turussa

Pasi Saarimäki

Kirsi Vainio-Korhonen (2018) Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa. Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki. 283 s.

Nykypäivän ilmiöt voivat näyttää aivan toisenlaisilta, kun historiantutkija lähtee tarkastelemaan niitä menneisyydessä. Turun yliopiston Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhonen historiallistaa teoksellaan *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa: Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa* oman aikansa seksiä myyneitä naisia. Varsinaisina tutkimuskohteina ovat vuosina 1838–1848 sukupuolitautitarkastuksissa käyneet 164 naista, jotka löytyivät Turun poliisilaitoksella pidetystä veneeristen tautien tarkastuskirjasta.

Teos on jatkumoa 1700- ja 1800-lukujen historiaan erikoistuneen Vainio-Korhosen aikaisemmalle tuotannolle. Hän on tutkinut erityisesti naisten käsityön ja yksittäisten aatelisnaisten historiaa mutta kirjoittanut myös esimerkiksi kätilöiden ja synnytysten historiasta. Tutkimusaiheet liittävät hänet naishistorian tutkimusperinteeseen, joka nykypäivänä sijoitetaan osaksi sukupuolihistoriaa.

Seksiä myyneitä naisia on historiantutkimuksessa arvioitu usein lainsäädännön ja viranomaisten näkökulmista normienannon kohteina. Teoksessa näkökulma on pyritty asettamaan itse naisiin, heidän elämäänsä. Kirjoittaja toteaakin johdannossa kirjoittavansa heistä erityisesti arjen historian ja marginaalihistorian näkökulmista, joista jälkimmäinen on ollut 1990-luvulta lähtien yksi uudemman sosiaalihistorian tarkastelukulma yhteiskunnan normeista poikkeavien elämään.

Historiantutkijan tehtävänä on hahmottaa tutkittava ilmiö omassa ajassaan, mikä vaatii usein sen käsitteellistä määrittelyä suhteessa nykypäivän käsityksiin. Vainio-Korhonen perustelee johdannossa hyvin sen, miksi hän ei käytä historiantutkimuksessa perinteisimmin käytettyä termiä prostituoitu. Tutkittavista naisista käytetään aikalaistermiä *tarkastusnainen* tai modernimpaa käsitettä *seksityöläinen*. Jälkimmäinen tarkoittaa pelkkää rahallista korvausta vastaan harjoitettua prostituutiota laajempaa ilmiötä, jossa seksiä vaihdetaan

esimerkiksi ravintoon, turvaan, huumeisiin tai vuokra-asuntoon. Tämä laveampi määritelmä onnistuu Vainio-Korhosen mukaan tavoittamaan 1800-luvun alun tarkastusnaiset, joiden elämä ei sovi prostituution määritelmään ammattimaisesta, erityisissä paikoissa harjoitetusta ja ulkopuolisten parittajien ja bordellinpitäjien organisoimasta toiminnasta. 1800-luvun alun seksityö näyttää teoksen mukaan olleen arkisempaa ja osa muuta elämässä pärjäämistä, joka ei olisi ollut vielä niin harjoittajaansa leimaavaa kuin myöhemmin.

Toisekseen prostituoidun kategoriaa ei ollut 1800-luvun alkupuolen Suomessa vielä olemassa: sana vakiintui kieleen vasta 1900-luvun puolella, jolloin sillä viitattiin vuonna 1875 aloitetun ohjesääntöisen prostituution (ohjesäännöt ja säännölliset sukupuolitautitarkastukset) alaisiin naisiin. Kolmanneksi Vainio-Korhonen on halunnut ottaa etäisyyttä prostituoitu-termiin myös siihen liittyvän stigmatisoivan, halventavan ja passivoivan sävyn vuoksi. Anna Kontulaan viitaten seksityöläinen voidaan nähdä aktiivisena toimijana, ja tätä näkökulmaa halutaan pitkin teosta painottaa myös tarkastusnaisten kohdalla.

Aikakauden seksityötä jäljittämässä

Maksun ottaminen seksistä kriminalisoitiin vasta 1800-luvun lopulla, minkä vuoksi ilmiötä ei voi kartoittaa suoraan poliisiviranomaisten aineistoista tai oikeuspöytäkirjoista. Ainoastaan muutaman turkulaisen tarkastusnaisen voi suoraan lähdeaineiston perusteella sanoa myyneen seksiä. Vainio-Korhonen onkin tehnyt suuren työn jo arvioidessaan tutkittavan ilmiön olemassaoloa. Luvussa ”Turkulaisia rahvaannaisia” paitsi esitellään yleisemmällä tasolla sukupuolitautitarkastusten todellisuus, itse naiset, heidän sosiaaliset taustansa ja asuinpaikkansa, myös osoitetaan heidät oman aikakautensa seksityön tekijöiksi.

Perusteluita esitetään useampaan otteeseen vielä myös muualla teoksessa. Vaikka sukupuolitautitarkastusten, aikakauden vallanpitäjien huolen taudeista, aviottomien lasten toistuvien syntymien ja viranomaisten kuvausten irstaasta, pahantapaisesta, säädyttömästä tai paheellisesta elämästä voi nähdä kertovan myös muusta kuin suoraan seksityöstä, Vainio-Korhonen onnistuu päätelmillään vakuuttamaan lukijan ilmiön todellisuudesta.

Seksityön käytännöistä tutkimuksessa kerrotaankin varsin niukalti pitkin teosta. Esimerkiksi luvussa ”Seksityötä, sotilaita ja vieraita miehiä” Tarkastellaan tarkastusnaisten ja

asiakkaiden kohtaamista, seksin harjoituspaikkoja ja itse asiakkaita. Aukkopaikkojen täyttämiseksi on hyödynnetty 1800-luvun loppua ja 1900-luvun alkua käsittelevää suomalaista prostituutiotutkimusta. Sama funktio on ollut sanomalehtiaineiston hyödyntämisessä 1860-luvulta eteenpäin. Eri aikojen ilmiöt eivät ole koskaan keskenään täysin samanlaisia ja Vainio-Korhonen tekeekin vertailussaan riittävissä määrin erontekoa eri aikojen prostituoitujen välille.

Käsitellessään menneisyyden ihmisten intiimejä, arkaluontoisia yksityisasioita Vainio-Korhonen on tietoinen -tutkimusetiikkaa koskeneesta keskustelusta, jota on käyty viime vuosina suomalaisessa historiantutkimuksessa (ks. Lidman, Koskivirta & Eilola 2017). Menneisyyden seksuaalielämästä tai normien vastaisesta elämästä olisi mahdollista kirjoittaa lukevan yleisön tirkistelynhalua ja teoksen myyntiä tyydyttääkseen vauhdikkaasti, paljastavilla tai shokeeraavilla yksityiskohdilla herkutellen. Teoksessa ei sinänsä piilotella tai sensuroida mitään, mutta tarkastusnaisten elämää käsitellään asiallisesti ja hienovaraisesti, mikä on tutkimuskohteina olleiden ihmisten kunnioittavaa kohtelua. Eräänä eettisenä ratkaisuna on historiantutkimuksessa pohdittu ihmisten anonymisointia myös 100 vuotta vanhempaa lähdeaineistoa käytettäessä. Tämä voisi kuitenkin viestittää heidän elämänsä olevan vähemmän arvokasta ja tuomittavaa, mikä vahvistaisi marginalisointia. Vainio-Korhonen on ihmisille myös tästä näkökulmasta oikeutta tehdäkseen jättänyt nimet näkyviin. Teoksen käytettävyyttä parantaakin lopusta löytyvä erillinen henkilöhakemisto.

Tarkastusnaisten laajemmat elämänkaaret

Teoksen olennaisin anti on tarkastusnaisten elämänkaarien tarkastelu, jolloin näkökulma laajentuu vanhempiin, lapsiin, puolisoihin ja muihin perheenjäseniin. Luvussa ”Osaton lapsuus ja ankara nuoruus” Vainio-Korhonen käy läpi tarkastusnaisten aikuisikää edeltävää elämää esimerkiksi perhetaustan, sosiaalisen aseman ja opinkäynnin näkökulmista. He olivat useimmiten lähtöisin köyhistä oloista ja puolet heistä oli itse aviottomia lapsia tai uusperheiden jäseniä. Luvussa ”Naisten omat lapset” tutkitaan puolestaan aviottomia raskauksia, lasten syntymiä, kirkon suorittamia ripittämisiä ja kirkottamisia, lasten myöhempää elämää, nimien antoa ja kummeja. Seitsemännessä luvussa ”Avioliittoja, sairautta ja kuolemaa” kohteena on elämänkaaren jälkimmäinen puolisko.

Vainio-Korhonen on toteuttanut tarkastusnaisten elämän tarkastelun metodisesti siten, että toisinaan hän saattaa kirjoittaa useamman sivun verran yksittäisistä naisista, toisinaan nämä ilmaantuvat tekstiin lyhyemmäksi aikaa yksittäisten teemojen yhteydessä. Kokonaiskuvat naisten elämistä rakentuvat teoksen mittaan lukijan mielessä. Joistakin heistä rakentuu monipuolisempi kuva, joistakin taas pirstaleisempi. Kukaan naisista ei sinänsä nouse päähenkilöksi, vaikka ”Musta-Maija” ja ”Kirppu-Kaisa” ovatkin päässeet pääotsikkoon asti.

Tarkastusnaisten elämänkaarien tarkastelun on mahdollistanut tutkimuksen perustuminen varsin suureen määrään mitä monipuolisinta lähdeaineistoa. Useamman pitäjän osalta on hyödynnetty seurakunnallisia väestönkirjanpitolähteitä (syntyneiden, kastettujen, vihittyjen ja kuolleiden luetteloita, rippikirjoja ja erilaisia muuttokirjoja) ja kirkkokurinalaisten luetteloita. Vainio-Korhonen on käyttänyt myös muun muassa oikeudellisten tahojen aineistoa (esimerkiksi paikallisten alioikeuksien pöytäkirjat ja päätökset), eri alojen viranomaisten (esimerkiksi lääninhallitus, vankeinhoitolaitos ja sairaalat) aineistoa, henkikirjoja ja perukirjoja. Merkittävimpään rooliin nousee Turun poliisilaitoksen aineisto (esimerkiksi pöytäkirjat, päätökset ja sukupuolitautitarkastusten kirja).

Viranomaisten tuottamasta aineistosta ei tarkastusnaisten tai heidän lähipiirinsä ääni välity suoraan, lukuun ottamatta Senaatin oikeusosastolle kirjoitettuja valituskirjelmiä, jotka koskivat irtolaisuudesta annettuja kehruulaitostuomioita. Kirjeiden tai päiväkirjojen kaltaisia henkilökohtaisia aineistoja tutkijalla ei ole ollut käytettävissä.

Teos laajentuukin kuvaukseksi alempia kansanluokkia edustaneista huono-osaisista, köyhistä ja usein sukupuolitautien runtelemista naisista, joiden elämä ei täyttänyt aikakauden normeja. Vainio-Korhonen kiteyttää heidät yhteiskunnallisesti osattomiksi, omassa ajassaan syrjäytyneiksi. Viranomaisten kanssa tekemisiin ei jouduttu seksityön vuoksi sinänsä, ja se olikin vain yksi juonne monista ongelmista kärsineiden naisten arjessa. Tarkastusnaisilta puuttui lähtökohtaisesti avioliiton suoma suoja. Heille merkittävin uhka oli irtolaiseksi määrittyminen, mikä olisi johtanut passitukseen kehruuhuoneeseen. Irtolaisuusepäilyiltä suojasivat palveluspaikka tai pienen lapsen äitiys. Näihin elämän kääntöpuoliin keskitytään erityisesti luvussa ”Tyrmässä, kehruuhuoneessa ja sukupuolitautisairaalassa”.

Historiallisen perustutkimuksen ja tietokirjan välimaastossa

Vainio-Korhonen on rakentanut kokonaiskuvan tarkastusnaisten elämästä monipuolisen ja laajan lähdeaineiston varaan ja hän keskustelee koko ajan laajan tutkimuskirjallisuuden kanssa. Argumentointi on valettu pätevästi runsaisiin loppuviitteisiin. Kaiken kaikkiaan teoksessaan onnistutaan historiallistamaan oman aikansa seksityöläisyys mainiosti. Tutkimus edustaa siten perusteellista historiallista perustutkimusta, joka ei kuitenkaan jää vain historiantutkijoiden tai vaikkapa oman aikansa seksityöläisyydestä historiallisena ilmiönä kiinnostuneiden sukupuolentutkijoiden hyödynnettäväksi. Suurempaa yleisöä tullee houkuttelemaan mielenkiintoinen aihe ja Vainio-Korhosen sujuva kynänkäyttö. Valitut kuvat, piirrokset ja maalaukset kuvittavat aihepiiriä ja tarjoavat lisätietoa. Tietokirjamaisia piirteitä teokseen tuo lisäksi se, että paikoitellen jäädään kuvailemaan yleisemmällä tasolla tarkastusnaisten elämään kuuluneita aikakauden ilmiöitä tai paikkoja (esimerkiksi sukupuolitautien hoitoa tai Turun linnan vankilaa). Tutkimus tarjoaa näkymän Turun köyhimmän väestönosan historiaan, mutta ei jää alleviivaamaan naisten huono-osaisuutta tai kurjuutta. Suomalaisen naishistorian pitkällisen naisten toimijuutta painottaneen linjan mukaisesti Vainio-Korhonen korostaa monessa kohtaa tarkastusnaisten mahdollisuuksia vaikuttaa itse omaan elämäänsä.

FT Pasi Saarimäki toimii tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella.

Kirjallisuus

Lidman, Satu, Koskivirta, Anu & Eilola, Jari (2017) *Historiantutkimuksen etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.